

VARGA GÁBOR

LOMBHULLÁSBAN VIII.

1. Semper reformatóri

Társadalom

1517. október 31-én – a hagyomány szerint – egy 34 éves, bányászcsaládból származó Ágoston-rendi szerzetes, a helybeli egyetem teológiaprofesszora, egy 95 tételből álló kiáltványt szegezett ki a wittenbergi vártemplom kapujára, hitet téve az egyedül hit általi üdvözülés tana mellett, s egyúttal keményen bírálva *Albert mainzi érsek* bűnbánati búcsúcéduláinak az árusítását (mellyel különben a derék német egyházatya az akkoriban *II. Gyula pápa* által elkezdett római Szent Péter-bazilika nem csekély építési költségeihez kívánt a maga részéről hathatósabb módon hozzájárulni). A merész szerzetest *Martin Luthernek* (azaz számotokra, mindig különködő magyarok számára *Luther Mártonnak*) hívták, s az általa elindított, eleinte kizárólag belső megtisztulási szándékú folyamatot nemsokára ország-világ úgy kezdte emlegetni, hogy *egyházmegújulás*. Azaz reformáció...

Jelen kis tünődésedben itt és most nem áll szándékodban ennek a valóban *Luther Márton* által elkezdett, majd pedig *Philipp Melanchthon*, *Zwingli Ulrich*, *Kálvin János*, *Farel Vilmos*, *Knox János*, *Thomas Müntzer* – és igen, az erdélyi *Dávid Ferenc* – által kiteljesített folyamatnak világtörténelmi jelentőségét és az európai polgárosodás kialakulásában játszott érdemeit felemlíteni. Sem pedig a több ezer (tízezer?) példányban Bibliát nyomtató „*Gutenberg-galaxis*” hatását az egyetemes emberi civilizáció további fejlődésére. (Megtették ezt nálad sokkal jobban pallérozott elmék seregei az elmúlt évszázadok folyamán. Könyvtárnyi irodalma van már az erről szóló emberi bölcsekedésnek!)... Mint ahogy teológiai elmélkedésekbe sem kívánsz bocsátkozni a *Sola fide*, *sola Scriptura*, vagy éppenséggel a *Soli Deo gloria* kinyilatkozások egyházi kánonná válásáról. (Sem képesítésed, sem felkészültséged, sem különösebb belső indíttatásod nincs semmi ilyesmire!) Te csupán ezt az egy, annak idején még *Illyés Gyula* által a *reformáció genfi emlékműve előtt* fel-

VARGA GÁBOR próza- és drámaíró (1948, Nagyvárad). Vegyészmérnök, főkutató, az Irodalmi Kerekasztal titkára a hetvenes években. 1991-ig a Bihar megyei RMDSZ elnöke, majd államtitkár, az Állami Találmányi és Védjegyhivatal vezérigazgatója Bukarestben (1996–2003). Legutóbbi kötete: *Az üres tér dicsérete* (Kriterion, 2016).

tett kérdést szeretnéd újra feleleveníteni egy rövid eszme-futtatás erejéig: „hiszed, hogy volna olyan-amilyen magyarság – ha nincs Kálvin?” Mely kérdésre a felelet, magától értetődően, csakis tagadó lehet.

Mert bizony az idők folyamán a magyarság és a reformáció fogalmi közt meglehetősen szoros és sokrétű összefonódás alakult ki. Kezdve *Károli Gáspár* bibliafordításának a magyar irodalmi nyelv kialakulásában betöltött szerepétől, el egészen az „örtálló” protestáns erdélyi fejedelmek (*Bocskai István*, *Bethlen Gábor*, *I. Rákóczi György*) államiság-megőrző erőfeszítéseit, vagy az Isten-igéje

olvasása fontosságának a hazai írástudatlanság felszámolásában betöltött hatásától egészen az egyik napról a másikra kisebbségi sorba került magyar közösségek identitás-megőrzésének valamiféle intézményes biztosításáig. Bizony, valóban ezerszálú, rendkívül bonyolult, sok évszázados kötődések ezek!

Ötszáz év telt el a reformáció kezdete, s négyszázötven a magyar reformáció kialakulása óta. Nagy idő! Ok a méltó megemlékezésre és ünneplésre... S ti, jobb sorsra érdemes Kárpát-medencei magyarok, immár hónapok óta, annak rendje és módja szerint ünnepeltek is! Budapesten már tavaly reprezentatív Reformációi Emlékév Bizottság alakult, tavasztól szinte valamennyi protestáns templom tornyán nagy méretű molinókat és dísz-lobogókat lengedeztet a szél, s idestova már egy fél esztendeje szerte az egész régióban nagyszabású találkozók és rendezvények sorozata zajlik – ugye, többek közt itt Váradon is megünnepeltétek a *református egység napját*, végighallgathattátok *Bogárdi Szabó István* tolmácsolásában, a nemrég helyreállított nagyváradi vár udvarán, a *Generális Konvent*, azaz a régió valamennyi református püspökének és vagy öt-hatezer vidékről behozott hívőnek a jelenlétében az „*Őrizd a várat!*” bibliai üzenet mai értelmezését... Látványos képzőművészeti kiállításokat és nagy ambíciókat tápláló iskolaversenyeket rendeztek mindenfelé – felemlegetve többek között *Károli Gáspár*, *Heltai Gáspár* és *Szenczi Molnár Albert* fordításainak a magyar irodalom kialakulásában játszott szerepét, *Szenczi Kertész Ábrahám*, *Misztótfalusi Kis Miklós*, *Köleséri Sámuel* könyvnyomtató tevékenységét, *Szalárdi János* és *Medgyesi Pál* krónikáit, *Dévai Biró Mátyás*, *Méliusz Juhász Péter*, *Alvinczi Péter* hitvitáit, *Bethlen Gábor* és *Apáczai Csere János*, *Lorántffy Zsuzsánna* és *Apafi Mihály* iskolaalapító érdemeit, felvillantva lelki szemeitek előtt a nagy múltú *debreceni*, *sárospataki*, *nagyenyedi* és *kolozsvári református kollégiumok* impozáns épületeit – meg persze a fél ezredév historikus eseményeit (*Torda*, *Erdőd*, *Álmosd*, *Nyárádszereda*, *Kassa*, *Gyulafehérvár* stb.), ahol valaha az Igaz Hit ügye győzedelmeskedhetett... Szívet melengető, lelket erősítő, gerincegyenesítő pillanatok voltak ezek.

Egyetlenegy szépséghibával csupán – és pedig azzal, hogy minden nemes szándék és emelkedett hangulat ellenére a

résztevők száma bizony-bizony jóval az elvártak szintje alatt maradt. Hogy még ezekkel az igazán szép és hangulatos ünnepi rendezvényekkel sem sikerült megszólítani a társadalom azon célrétegeit – legeslegelsősorban említve az iskolapadból kikerülő fiatalságot és a pályakezdő értelmiséget –, akiknek a következetes távolmaradása sajnos immár egyre szomorúbb jövőképet vetít elibétek...

És ez most bizony a közeljövő lehető legnagyobb kihívása! Hogy hiába újtódik fel az ódon vakolat a templomaitok falán, hiába zengenek az újonnan öntetett öblös hangú harangok az újrafestett templomtornyok kupolái alól, hiába szerelik be a legjobb teljesítményű hangosítóberendezéseket, ha vasárnaponként a szószékekről az egyre sokasodó üres padok látványa csak a Hiányt regisztrálja! Ha a húsz-harminc évvel ezelőtt még telt ház (több mint 550 ülőhelyes) várad-olaszi istentiszteleteken most vasárnaponként jó, ha 140-150 lélek összegyűl (nagyraoszt azok is nyugdíjasok!)... Ha *Béza Tódor* csodálatos zsoltárai, az Újtestamentum példabeszédei – nem is szólva a kereszténység egyik legcsodálatosabb üzenetéről: „*Jöjjetek énhozzám mindnyájan, akik megfáradtak és megterheltek...*” (Máté 11:28) – mind gyakrabban szinte teljesen üres falak között hangzanak el...

Az okok persze sokrétűek. Közrejátszik itt a katasztrófális demográfiai helyzet (gyülekezeteitekben átlag kétszer annyi temetés van, mint

keresztelés!), a drámai méreteket öltő elvándorlás (szinte nincs olyan család Erdélyben, amely ne volna ilyen vagy olyan módon érintve), de legfőképpen mégis a váratlan kudarcok véget nem érő sorozata, a mindennapos hajsza okozta kiábrándulás és elfásulás, az immár feltápáskodni képtelen örök vesztes kisemberek csömör-érzete. Az egyre kilátástalanabbnak látszó jövőkép szorítása.

Hát épp ezeket a végletekig elkeseredett „*megfáradt és megterhelgett*” embereket kellene minél hamarabb a Forráshoz ismét visszavezetni! Nekik kellene, a misszionáriusok meg-

szállottságával ajtótól ajtóig kopogtatva, újra visszaadni a Hit éltető és megtartó erejét!

Embertől emberig, lélektől lélekig!
Hihetően, elfogadhatóan és érthetően.

Akár *egy újabb egyházmegújítás*
árán is.

(Nagyvárad, 2017 júliusa)

2. Az én iskolám avagy „Non scholae sed vitae discimus”

Hiányos latin nyelvű műveltségem fentebb citált kulcsmondatának – Seneca híres szállóigéjének: „*Nem az iskolának, hanem az életnek tanulunk*” – az igazsága számomra is, mint minden valamirevaló világra-csodálkozó siheder számára, akkor vált egyértelműen nyilvánvalóvá, amikor már én is csak látogatóként léphettem be egykori iskolám falai közé. (Megvan pedig ennek idestova ötvenegy esztendeje...) Akkor döböntem csak rá, az élet érdekesebb felével nap mind nap szembesülve, hogy – minden serdülőkori hiányosság-érzetem ellenére – bizony nem is volt olyan kevés az az útravaló, amit ezen nagy múltú intézmény tantermeiben tizenegy esztendő folyamán a fejünkbe csepegtettek. (Én ugyanis még az elemi is ebben az iskolában végeztem.) Akkor tudatosult csak bennem, a mindennapok kíméletlen elszámoltatásaiban, hogy az a viselkedésforma, amellyel egyik-másik tanárom a versenyhelyzetekben való helytállásra annak idején felkészített, nem holmi öncélú pedagógusi hóbort volt csupán, nem valamiféle oktatói sikerélmény *l'art pour l'art* hajszolása, hanem a reánk váró kisebbségi lét kérlelhetetlen kihívásaira való tudatos előkészítés. Nevezetesen annak a felismerésnek a belénk sulykolása, hogy nekünk, ha meg akarunk maradni *itt*, apáink földjén, nem jónak, nem is jobbnak, hanem félreérthetetlenül és egyértelműen

a legeslegjobbnak kell bizonyulnunk – bármiféle megmérettetésben... Akkor értettem csak meg – az anyanyelvi közösség meghitt nyájmelegéből fél évszázaddal ezelőtt kipotytyanva, az intolerancia legelső öv alatti ütéseit elszenvedve, tulajdon bőrömmön tapasztalva a hátrébb és hátrébb szorítás könnyörtelen valóságát – azt az egyértelmű igazságot, hogy az ordas indulatokkal szemben egy kisebbségi fiatal csak egy fegyvert tud érvényesíteni hatásosan, egyetlenegy csupán: a képletekben, egyenletekben, végeredményekben kvantifikálható *tudást*. A félreemagyarázhatatlan módon kifejezhető minőséget. (Ennek a megállapításnak az igazsága azóta, a jó negyed évszázada reánk szakadt „szabad világban”, a globalizáció „tudásalapú gazdaságának” mindennapos kihívásaiban csak meghatványozódott.)

Akkor hajtottam csak igazán fejet azon tanáraink előtt (Számartó Kornélia, Szinte Ferenc, Tárnoky György és még jó néhányan!), akik délutánonként az iskolában maradván eredményes felkészítésünkre áldozták magánéletük világát – abban az időben valahogy nem volt divat a különóraadás! –; akkor értettem meg azt a tényt, hogy a tanári pályát lehet mesterségként, de lehet bizony hivatásként is gyakorolni...

Belvárosi lakosként hosszú évtizedeken át szinte nem volt olyan napom, hogy a Fő utcán végigrohanva ne akadjon meg a tekintetem az Úri utca és a Szilágyi Dezső utca (bocsánat, a József Attila, alias Porțile de Fier, alias Ioan Ciorogariu utca és Moscovei utca) közti háztömb valamelyik első emeleti ablakán. Szinte nem volt olyan délután, hogy ne néztem volna meg, egy szemvillanás erejéig bár, hogy mit is csinál az én alma materem. S amikor a sors fintora hosszabb időre messze parancsolt az otthonomtól, minden hazajövetelem alkalmával elmentem megnézni, áll-e még „az én iskolám”. Amely ugye anyámnak, nagymamának, dédnagymamának – de még a fiamnak is! – iskolája volt. Amikor jajgatott *annak idején*, szemlesütve haladtam el szemrehányó ablakai előtt – nem tudtam rajta segíteni! –, amikor örült, az én derekam is kiegyenesedett, s a mindig újak harsánysága is másféleképpen visszhangzott akkor vénülő fülemben. Tanúja voltam megnyomorítottásának és feltámadásának, láttam önfeláldozásra készülődve és virágba öltöztetetten, szurkoltam neki megpróbáltatásai idején, és bosszankodtam mulasztásai hallatán. Egyszóval hozzátartozott (és hozzátartozik mindmáig) mindennapjaimhoz, éppúgy, mint arcomhoz az anyajegy...

Ezért is nehéz nekem ma róla vallanom. Hiszen veritékes éjszakáimon hányszor ébredek fel még most is, idestova *ötven esztendő* múltán, s kezdem sorolni gépiesen az Osztály névsorát: „Arany, Balogh, Balogh, Bede, Bődi, Cseke, Darvas, Dombi...”; hányszor ötlenek még ma is eszembe, olykor a legképtelenebb pillanatokban is, a *Tárnoky Gyuri bácsi* kérlelhetetlen szigora által számonkért trigonometriai képletek: $ctg a = 1 / tg a$; hányszor készülök most is *Ardeleanu Floricánál* háziolvasmány-felmondásra egy-egy gyorstalpalásos végig-

lapozás után; hányszor hallgatom tátott szájjal *Fodor Ferenc* feledhetetlen történelemóráit.

Az ember a legbelsőbb énjéről nehezen mond el valamit, nehéz szavakba foglalni azt, ami már beépült génjeibe. Mivel a bennem élő iskola immár elválaszthatatlanná vált számomra a helytállás és itt maradás eszményeivel. S ez még akkor is így van, ha tudom, soha egyetlen tanárom ezeket a szavakat annak idején nem pufogtatta a fülünkbe: Vörösmarty Mihály *Szózata* annak idején nem tartozott a megtanulandó költemények közé...

Mégis, „annyi balszerencse közt, / oly sok vizsály után” lám él és ünnepel „az én iskolám”. Él, mert szent és elvitathatatlan joga van az élethez, ünnepel, mert rendelt ideje vagyon az örömnilyánításnak is, s amikor egy iskola *245 év után* számba veszi és összegyűjti a falai közül kiröppenteket, akkor bizony itt van az ünnep ideje.

Hogy a tegnapiakra emlékezve a holnapokra is gondolhassunk. Józanul, higgadtan, de valahol mégis-mégis bizakodón.

Mert ugye „*megéri a világ*”.

Vivat, crescat, floreat!

Isten éltesse, drága iskolánk!

(Nagyvárad, 2017. június 23-án)

3. Lajos

Ismét elment örökre kies kis Erdélyországunkból egy fáklyavivő! Újból eltávozott köreinkből egy olyan közéleti személyiség, akire az elmúlt zivataros évtizedek gerincpróbáló esztendeiben mindig teljes bizonyossággal számíthattunk mindannyian. Egy olyan csúcsertelmiségi, aki bizony negyed évszázadon át (de meglehet, sokkal hosszabb időn keresztül) mindvégig a romániai magyar szellemi elit meghatározó személyiségei közé tartozott. Egy olyan alapvető viszonyítási pont, amit/akit zaklatott világunkban nem lehetett megkerülni soha, semmiféle körülmények között!

Mert *Kántor Lajos* egy ilyen iránymutató személyiség volt! Úgy is, mint a nagy múltú kolozsvári *Korunk* emblematisztikus szerkesztője, főszerkesztője, majd pedig munkatársa (több mint fél évszázadon keresztül dolgozott ugyanabban a szerkesztőségben!), úgy is, mint az általa elképzelt, Erdély-szerte számontartott, több mint 200 kiállítást megélt *Korunk Galéria* működtetője, úgy is mint hírneves író, kritikus és irodalomtörténész, több mint hetven önálló kötet szerzője vagy szerkesztője, a 20. századi magyar irodalom szinte valamennyi jeles alkotójának a szakértő méltatója (*Móricz Zsigmond*-tól kezdve *Tamási Áron*on át *Szabédi László*ig, illetve *Reményik Sándor* transzilvanizmusától *József Attila* erdélyi kapcsolatain és *Horváth Imre* költői képein át el egészen *Szilágyi Domokos* életművéig), nem is említve a hajdanában *Láng Gusztáv*-val közösen fogalmazott, *Romániai magyar irodalom 1945–1970* című, több kiadást is megért, nagy szakmai sikert arató munkáját. S úgy is, mint a közélet kihívásaitól nem elzárkózó értelmiségi: hiszen '89 véres decemberében ott találjuk a *Hívó Szó* kolozsvári megfogalmazói között, hogy aztán az *RMDSZ Kolozs megyei Szervezete* egyik megalakítója és a legelső elnöke legyen. De akár úgy is, mint a *Magyar Újságírók Romániai Egyesülete (MÚRE)* elnöke, s az ezen egyesület patronálásával 1994-ben beinduló nagyváradi *Ady Endre Sajtókollégium* első tanszékvezetője, vagy az 1999-ben megalakított új romániai magyar országos napilap, a *Krónika* szerkesztőtanácsának első elnöke. Nem is beszélve az általa megálmodott *Kolozsvár Társaság* élén betöltött örökös elnöki funkciójáról, vagy a nagy hírű *Európai Protestáns Szabadegyletem (EPMSZ)* itthoni fiók-egyesületének, az *Erdélyi Körnek*

(*EPMSZ-EK*) 1999-es elindításáról és a mindhalálig háttérből való diszkrét irányításáról. Valamennyi tisztségét szerényen, mindenfajta hivalkodás nélkül, de maximális odafigyeléssel és köztiszteletet kiváltó hatékonysággal látta el, egyértelmű példát adva ezáltal ország-világ előtt a kisebbségi sorsba került írástudó szerepvállalásának felette szükséges voltáról. „*Valani és vállalni!*” – hirdette mindenkoron... Valóban fáklyavivő volt – a szó legigazibb értelmében.

Életetek során nemegyszer összefutottatok, számtalan együttlét, tanácskozás, utazás, ilyen-olyan közösen megélt esemény élményét őrzi az emlékezeted. Kezdve a nagyváradi *Ady kör* és az *Irodalmi Kerekasztal* hajdani üléseivel (*Kántor Lajos Bölöni Sándor* meghitt jó barátja volt!), vagy a '80-as évek lapterjesztésnek álcázott *Korunk-találkozó*i megyejáró délutánjaival, folytatva a '89/'90-es *RMDSZ-es zászlóbontás* forró hangulatú egybeszeregléseivel Kolozsváron, Marosvásárhelyen, Sepsiszentgyörgyön és Nagyváradon – milyen magabiztosan, higgadtan s logikusan érvelt valamennyi találkozáson az alakulófélben lévő Szövetség eljövendő „Erdély-központúsága” mellett (az akkor még „Bukarest-párti” *Domokos Géza* nem csekély bosszúságára!). Hogy aztán a '90-es évek derekától kezdve az erdélyi magyarság szinte valamennyi jelentősebb közéleti, közművelődési eseményén találkozáskor (*KOT*, *SZKT*, *Kongresszus*, *MVSZ-tanácskozás*, *EMKE-*

közgyűlés, az EPMSZ erdélyi Akadémiai Napjai stb.) minden alkalommal válthassatok néhány őszinte, keresetlen szót egymással. (Mindig figyelmes és udvarias volt, de soha nem alakoskodott, véleményét soha nem rejtette véka alá.) Utaztatok együtt Illyefalvától Kolozsvárig, Gyalutól Brassóig, Váradtól az elzászi Liebfrauenbergig, tervezgettétek együtt a jövőt Gomadingenben és Bukarestben, Torre Pellicében és Nagyenyeden, Szatmáron és Aradon, Vajdahunyadon és Temesváron, Besztercén és Tordán, a felvidéki Pattfűrdőn és a háromszéki Rétyi Nyíren – legutoljára alig néhány hónapja, az ez évi EPMSZ-konferencián ültetek kétszer is egymás mellett Révfülöpn, a szokásos reggeli megcsendesedések alkalmával –, olvashattad nemegyszer higgadt, józan érvelését számtalan közérdekű témában mind a romániai magyar, mind a magyarországi sajtó hasábjain. S legyen szó akár a közvetlen, élő kommunikációról, akár a közvetett írott kapcsolatteremtésről, Kántor Lajos mindig az indulatmentes észérveken alapuló megfogalmazás mestere volt. Pongyolán odalökött szavakat soha nem hallottál (olvasni mégúgy se olvashattál) tőle. Még amikor lett volna indoka az indulatoságra, akkor is uralkodni tudott a szavain.

Meggyőződéses transzilvanista volt. Bár ismeretségi köre, befolyásos barátai s nem utolsósorban kinn élő gyermekei miatt számtalanszor megtehetette volna, hogy elmenjen, soha eszébe sem jutott itt hagyni könyvekkel és festményekkel telezsúfolt, amúgy a nagyapja által épített Szamos-parti otthonát. Számára mindhaláláig Kolozsvár „a fel nem adható város” volt.

4. Az Őrhegy alatt

Nem tudni, hogy a nemrégiben alakult *Erdélyi Értéktár Bizottság* feladatkörébe tartozik-e kies pátriánk emblematisz tájainak és építményeinek a felleltározása, de ha igen, akkor az ezen lajstromozás alkalmával elkészítendő listán *Nagyenyednek* minden bizonnyal igen előkelő helyezése lesz majd.

Előkelő helyezése több okból is...

Az augusztus 17-i végső búcsúztatására összesereglett a kortárs erdélyi magyar értelmiség színe-java. A Kolozsvári Magyar Színház emeleti előcsarnoka megtelt a végtisztességre eljött egykori barátokkal. (Hány régi ismerőssel volt alkalmad szomorúan összeölelkezni.) A szónokok valamenynyien az eltávozott szerkesztői érenyeiről (*Balázs Imre József*), közéleti elkötelezettségéről (*Markó Béla*), írástudói nagyságáról (*Kőrössi P. József*), illetve baráti hűségéről (*Buchwald Péter*) beszéltek, mindannyian egyetértve azzal a *Kelemen Hunor* által a beszédek legelején megfogalmazott gondolattal, miszerint „*képtelen dolog Kántor Lajosról múlt időben beszélni*”.

Valóban az! Mert a fáklyavívő ugyan előre ment – jellegzetes mosolya, derűs, életvidám tekintete még sokáig sokaknak hiányozni fog –, de az életműve itt maradt. Arról – ameddig Erdélyben magyar szó és magyar kultúra lesz – soha el nem feledkezhetünk.

(Nagyvárad, 2017. augusztus 18-án)

Elsősorban talán épp a tulajdon történelmének a mai napig aktuális példázata miatt. Azért, ahogy ez az eredetileg *Strassburg am Mieresch* nevű – lám, lám, nemcsak az elzásziaknak, de nektek, erdélyieknek is van egy *Strassburgotok!* –, 1299-ben szász tele-

pesek által alapított Maros-menti kisváros a reá zúduló megpróbáltatások viharaiából mindig fel tudott tápázkodni, talpra tudott állni. 1600 (*Mihály vajda és Giorgio Basta*), 1658 (*tatárdulás*), 1708 (*Rabutin*), és ami a legfájdalmasabb talán az összes közül! – 1849. január 8. éjszakája, az ortodox karácsony estéje (*Axente Sever*)... Mindig feldúlták, felégették, kifosztották – és mindig volt ereje újrakezdeni.

A másik, legalább olyan fontos ok maga a híres-neves *Nagynyedi Református Kollégium*. Az a *Bethlen Gábor* által 1622-ben Gyulafehérváron alapított, majd *Apafi Mihály* által Nagynyedre költöztetett iskola, amely idestova 355 éve kiművelt emberfők sokaságával gyarapította Erdély-ország mindenkori társadalmát – csak innen az Őrhegy lába alól. Amelynek tanárai közt ott találjuk *Apáczai Csere Jánost*, *Pápai Páriz Ferencet* – vagy hogy csak a 20. század ismertebb személyiségeit említsük: *Áprily Lajost*, *Berde Máriát*, *Makkai Sándort* és *Vita Zsigmondot*. Az itt tanult diákok közt pedig „csak” olyan neveket lehet megtalálni, mint *Köteles Sámuel*, *Aranka György*, *Bolyai Farkas*, *Kőrösi Csoma Sándor*, *Barabás Miklós*, *Mikó Imre*, *Dési Huber István*, *Jékely Zoltán*, *Köpeczi Béla*, vagy éppenséggel *Sütő András*. (Hogy a te 1931-ben itt érettségizett, marosújvári születésű édesapádról ne is beszéljünk.)

Mindezeknek tudatában korántsem véletlen, hogy a *Lászlóffy Aladár* és *Kántor Lajos* által az *Európai Protestáns Szabadegyetem Torre Pellice-i Konferenciáján* 1999 májusában megfogalmazott *Szándéknyilatkozat* nyomán 2000. január 15-én a *Látó marosvásárhelyi szerkesztőségében* néhány, a Szabadegyetem iránt elkötelezett erdélyi értelmiségi (köztük *Bodó Barna*, *Demeter József*, *Fülöp Dénes*, *Gálfalvi György*, *Kántor Lajos* és *Kányádi Sándor*) megalakította az *EPMSZ Erdélyi Körét*, és e *Kör* legelső hivatalos találkozója 2000. április 8–9-én éppen *Nagynyeden*, a református egyház *Helvetica házában* került sor. Akkor szögezték le egyértelműen az ott jelenlevők, hogy „a Kör alapvető célkitűzése az európai protestáns szellemiség folyamatos itthoni érvényesítése, a különbözőségeket megérteni igyekvő, a párbeszédet szorgalmazó szabadegyetemi magatartás összeegyeztetése a több száz éves transzilván tolerancia máig élő hagyományaival”. Akkor és ott határozottatott el, hogy „egész tevékenységével a Kör a politikai és egyházi választóvonalak fölé kíván emelkedni”, s hogy tagsága nyitott minden erdélyi magyar értelmiségi előtt, aki ezeket az

elveket magáénak vallja...” Akkor és ott ezt a *Közleményt* tizenhatan írták alá (közülük öten már nincsenek közöttünk: *Tonk István*, *Tonk Sándor*, *Kántor Erzsébet*, *Kántor Lajos*, *Varga Vilmos*...)

Azóta eltelt 210 hónap, csaknem 18 esztendő. Egy felnőtté válás ideje, ami alatt a Kör élte a maga életét. S ha a legelső években többnyire csak a kolozsvári *Calvineumban* tartotta félévenkénti tanácskozásait – a legelső, Enyed utáni találkozóra 2000. december 1-én került sor, „*Erdélyi tolerancia: mítosz vagy valóság?*” címmel, *Pomogáts Béla*, *Egyed Péter* és *Sipos Gábor* közreműködésével –, *Tonk István* tragikus közúti balesete után a Kör félévenkénti (később már csak évenkénti) rendezvényei rendre felkeresték Erdélyország szinte minden fontosabb régióját. Így volt már találkozó Szászrégenben és Zsobokon, Váradon és Marosvásárhelyen, Vajdahunyadon és Besztercén, Temesváron és Brassóban, Tordán, Szilágycsehben és Sepsiszentgyörgyön is.

Hogy most a kör bezáruljon s az *EPMSZ Erdélyi Köre* 18 esztendő után újra visszatérjen az Őrhegy lábához, Nagynyedre. Visszatérjen a gyökökhez, hogy szembesülve az egykori célkitűzésekkel, számvetést készítsen és önvizsgálatot tartson.

S erőt gyűjtsön – ha ugyan még van egyáltalán honnan – egy újabb 18 éves önösszeszedéshez.

(Elhangzott 2017. október 6-án, a nagynyedi Bethlen Gábor Kollégiumban, az EPMSZ Erdélyi Köre évi konferenciájának megnyitóján.)